

מסכת משפחתית לליל שמחת תורה ולחגיגת ההקפות

חומש ויקרא מלמד שלחג הסוכות מצטרף יום חג נוסף המכונה "שמיני עצרת". יום זה נחשב כחג בפני עצמו ואין נוהגים בו במצוות חג הסוכות. משעה שהמנהג הבבלי לקרוא את התורה במחזור שנתי התקבע בכל קהילות ישראל החל להתפתח המנהג לחתום את קריאת התורה ביום שמיני עצרת, ולהתחיל באותו היום את קריאתה מבראשית. בעקבות מנהג זה הפך יום "שמיני עצרת" גם לחג "שמחת תורה".

אחד המנהגים לכבודה של התורה הוא מנהג ההקפות בו מוצאים מארון הקודש את כל ספרי התורה ומקיפים עמם את הבמה בבית הכנסת. בדורות האחרונים נוהגים לקיים הקפות גם במוצאי החג בכיכרות וברחובות הערים.

יסוד נוסף של יום שמיני עצרת הוא בקשת הגשמים ושינוי מטבע התפילה בתפילות העמידה מ-"מוריד הטל" ל-"משיב הרוח ומוריד הגשם". בבוקר החג נוהגים לומר פיוטים מיוחדים של בקשת הגשמים. במנהג אשכנז נוהגים לומר בשמחת תורה גם את תפילת הזכרת הנשמות.

הקפה ראשונה - שמיני עצרת

לפני כל אחת מן ההקפות בבית הכנסת נוהגים לומר את אחד מבתי הפיוט "אלהי הרוחות", הבנוי בהתאם לאותיות האלף-בית והחוזר על הביטוי "הושיעה נא", המופיע בתפילת ההלל ובפיוטי ההושענות של חג הסוכות.

אָנָּא יי הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּא יי הַצְּלִיחָה נָּא, אָנָּא ה' עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ:

אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת הוֹשִׁיעָה נָּא, בּוֹחֵן לְכַבּוֹת הַצְּלִיחָה נָּא, גּוֹאֵל חֶזֶק, עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ:

דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאמֹר בְּחַמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסּוּכוֹת שִׁבְעַת יָמִים לִי: בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְיבוּ אִשָּׁה לִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לִי עֲצַרְתְּ הוּא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. ויקרא כג

ומפרש רש"י (עפ"י המדרש במסכת סוכה בתלמוד הבבלי): עצרת היא - עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים. כיון שהגיע זמנן להיפטר אמר בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם.

🎵 הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד.

🎵 ושמחת בחגך והיית אך שמח!

הקפה שניה - בקשת הגשמים

דוֹבֵר צְדָקוֹת הוֹשִׁיעָה נָּא, הַדּוֹר בְּלִבּוֹשׁוֹ הַצְּלִיחָה נָּא,
וְתִיק וְחָסִיד עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ:

בבוקר שמחת תורה נוהגים לומר את תפילת הגשם הנחתמת במילים:

"לברכה ולא לקללה. לשובע ולא לרזון. לחיים ולא למוות. שאתה יי אלוהינו משיב הרוח ומוריד הגשם".

🎵 גשם גשם משמים, כל היום טיפות המים.
טיף, טיף; טיף, טיף - מחאו כף אל כף.

🎵 ושאתם מים בששון
ממעייני הישועה.

הקפה שלישית - שמחת התורה

זֶה יְיָשֵׁר הוֹשִׁיעָה נָא, חוֹמַל דְּלִים הַצְּלִיחָה נָא,
טוֹב וּמְטִיב עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאָנוּ:

"קורין יום טוב האחרון שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה. ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל בראשית נודרים נדבות וקוראים לאחרים לעשות משתה, ועוד נהגו במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית כל ספרי תורה שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות וכל מקום לפי מנהגו ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורות הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב והכל משום שמחה".

שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תרסט

🎵 **שישו ושמחו בשמחת תורה
ותנו כבוד לתורה!**

הקפה רביעית - ותלמוד תורה כנגד כולם

יֹדַע מַחְשְׁבוֹת הוֹשִׁיעָה נָא, כַּבִּיר וְנְאוֹר הַצְּלִיחָה נָא,
לוֹכֵשׁ צְדָקוֹת, עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאָנוּ:

אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן. כבוד אב ואם. וגמילות חסדים. והשקמת בית המדרש. שחרית וערבית. והכנסת אורחים. ובקור חולים. והכנסת פלה. ולגית המת. ועיון תפלה. והבאת שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו. ותלמוד תורה כנגד כלם.

תלמוד בבלי, מסכת שבת, קכז עא

🎵 **אין אדיר כה', אין ברוך כבן עמרם, אין גדולה
כתורה, אין דורשיה כישראל.
מפי אל פי אל יבורך כל ישראל.**

הקפה חמישית - ברכת הילדים והילדות

מְלֶכֶה עוֹלָמִים הוֹשִׁיעָה נָא, נְאוֹר וְאֲדִיר הַצְּלִיחָה נָא,
סוּמְךָ נוֹפְלִים עֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאָנוּ:

בשמחת תורה נוהגים שכל המתפללים והמתפללות בבית הכנסת עולים לתורה. עלייה מיוחדת מוקדשת לילדים וילדות מתחת לגיל בר ובת מצווה הנקראים לעלות לתורה בלוויית אחד מן המתפללים/ות המבוגרים/ות בקהילה. בתום העלייה החגיגית לתורה מברכים את הילדים בברכה המיוסדת על מלות הברכה של יעקב לנכדיו, אפרים ומנשה:

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים והנערות ויקרא להם בשמי ובשם אבותיי ואמותיי אברהם, שרה יצחק ורבקה.

עפ"י בראשית מח טז

🎵 **יברך ה' מציון וראה בטוב ירושלים.
וראה בנים לבניך שלום על ישראל**

הקפה שישית - חתן/כלת תורה מסיימים את התורה

עוזר דלים, הושיעה נא, פודה ומציל הצליחה נא,
צור עולמים, עננו ביום קראנו:

אחד/ת מבני או בנות המשפחה חותמים את הקריאה בתורה:

ולא קם נביא עוד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְיָ פָּנִים אֶל פָּנִים: לְכֹל הָאֵתָת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחֵנוּ יְיָ לְעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעוֹה וּלְכֹל עַבְדָּיו וּלְכֹל אֶרֶצוֹ:
וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכֹל הַמוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל.

חומש דברים, פרשת וזאת הברכה

כל החוגגים מכריזים: חזק חזק ונתחזק

🎵 והאר עיננו בתורתך ודבק לבנו במצוותיך ויחד
לבבנו לאהבה ויראה את שמך.
שלא נבוש, ולא נכלם לעולם ועד.

הקפה שביעית - חתן/כלת בראשית מתחילים מבראשית

קדוש ונורא הושיעה נא, רחום וחנון הצליחה נא,
שומר הבְּרִית עֲנֵנו בְּיוֹם: תוֹמֵךְ תְּמִימִים הוֹשִׁיעָה נָא,
תְּקִיף לְעַד הַצְּלִיחָה נָא, תְּמִיִּים בְּמַעֲשָׂיו, עֲנֵנו בְּיוֹם קְרָאנוּ:

אחד מבני או בנות המשפחה מתחילים את התורה מבראשית:

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁה
עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי
אוֹר: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁה: וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁה קֶרָא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

🎵 סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל.

🎵 עוד אבינו חי - עם ישראל חי!

קידוש ליל שמחת תורה

אם חל ליל שמחת תורה בערב שבת מתחילים בפסוקי "ויכלו":

יום הששי: ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:
ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

אם חל ליל שמחת תורה ביתר ימות השבוע מתחילים כאן:

המקדש/ת: סברי מרגן ורבנן / ברשות חבריי וחברותיי (ועונים: לחיים).

ברכת היין

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

ברכת קדושת היום

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו. ותתן לנו ה' אלהינו באתה (בשבת מוסיפים: שבתות למנוחה ומועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום (בשבת מוסיפים: השבת הזה ואת יום) שמיני עצרת, החג הזה, זמן שמחתנו, (בשבת מוסיפים: באתה) מקרא קדש זכר ליציאת מצרים. כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים. (בשבת מוסיפים: ושבת) ומועדי קדש (בשבת מוסיפים: באתה וברצון) בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה ה' מקדש (בשבת מוסיפים: השבת ו) ישראל והזמנים.

רעיונות לפעילות ולשיחה משפחתית

- הזמינו את בני המשפחה לבחור את הסיפור האהוב עליהם בתורה ולהסביר מדוע. אפשרות אחרת היא להציג את הסיפור בפנטומימה או בציור ולהזמין את בני המשפחה לנחש.
- הכינו פתקיות עם שמות של גיבורות וגיבורים מסיפורי מהתורה. הציגו את הפתקיות כאשר כל פעם אחת מבני המשפחה עוצם את עיניו והזמינו אותו לנחש את הדמות באמצעות 12 שאלות של כן ולא.
- צרו דגל שמחת תורה משפחתי (אפשר גם על גיליון נייר גדול) כאשר כל אחד מבני המשפחה מצייר את סיפור התורה האהוב עליו.
- בשמחת תורה אנחנו מסיימים את התורה ומיד מתחילים מחדש בקריאתה. הזמינו את בני המשפחה לחשוב על דברים נוספים שאנחנו מסיימים ומיד מתחילים מחדש.
- בשמחת תורה אנחנו נוהגים לשלב בסדר התפילה גם את הזכרת הנשמות ולהזכיר בני משפחה ויקירים שאינם עוד עמנו. שוחחו עם בני המשפחה מדוע דווקא בחג כל כך שמח אנחנו מזכירים את אלה שאינם אתנו והזמינו אותם לחשוב על דוגמאות נוספות לרגעים, טקסים וחוויות שאנחנו משלבים בהם שמחה ועצב.

ברכת הזמן (שהחיינו)

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

ברכת נטילת ידיים

יש הנוהגים לטול ידיהם לפני תחילת הקידוש.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו, וצונו על נטילת ידים.

ברכת הפת:

טובלים את פרוסת החלה בדבש (במקום במלח כנהוג ביתר ימות השנה) ומברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ.

שישו ושמחו בשמחת תורה

כל המשפחה ביחד

שירים לחג

בסימן בקשת הגשמים, שמחת התורה,
ההתחלה מבראשית

החגיגה נגמרת

מילים ולחן: נעמי שמר

לפעמים
החגיגה נגמרת
כיבוי אורות
החצוצרה אומרת
שלום לכינורות
אשמורת תיכונה נושקת לשלישית -
לקום מחר בבוקר ולהתחיל מבראשית.
לקום מחר בבוקר עם שיר חדש בלב
לשיר אותו בכח, לשיר אותו בכאב
לשמוע חלילים ברוח החופשית
ולהתחיל מבראשית.
מבראשית
את עולמך בבוקר תמיד לברוא:
האדמה, העשב וכל המאורות
ואז מן העפר, בצלם אנשים
לקום מחר בבוקר ולהתחיל מבראשית.
לקום מחר בבוקר...
גם אצלך
החגיגה נגמרת
ובחצות
הביתה את הדרך
קשה לך למצוא
מתוך החשכה אנחנו מבקשים -
לקום מחר בבוקר ולהתחיל מבראשית.
לקום מחר בבוקר...

באביב את תשובי חזרה

מילים ולחן: שארל אזנבור. תרגום: אבי קורן

על ראשינו שוב נושרות טיפות של גשם
רוח סתיו עלי זהב בכל פיזרה
שוב נמתין לשמש, נצפה ונחכה ש...
באביב היא תשוב בחזרה
ערוכים החצבים על אם הדרך
בשדה גם סיתונית התעוררה
כל הנרקיסים אספו עלים, קיפלו כותרת
אך באביב הם ישובו חזרה
כבר סובב לו נחליאלי בגננו
בשדותינו עפרוני אומר שירה
כל יוני הבר התעופפו מחלוננו
אך באביב הם ישובו חזרה
וגם את שנעלמת בבוא הגשם
שפרחת פתאום כרוח סערה
לא נזיל דמעות ולא נקרא לך שוב מפני ש...
באביב את תשובי חזרה
נחכה לך בחדרנו כל החורף
נחכה לך ובשמך תמיד נקרא
לא נצא אחרייך לחפש כי אין כל צורך
הן באביב את תשובי חזרה
על ראשינו שוב נושרות טיפות של גשם
רוח סתיו עלי זהב בכל פיזרה
אנו עוד נמתין לך, נחכה ונצפה ש...
באביב את תשובי חזרה

שישו ושמחו

מילים: בנימין כספי לחן: נחום נרדי

שישו ושימחו בשמחת החג
מחאו כפיים.
נגנו ושירו בקול חזק
ובמצילתיים.
יד אל יד, כולנו כאחד
פה בסך נעבורה
שבח לאל כי לישראל,
היתה שמחה ואורה.

פה בארץ חמדת אבות

מילים: ישראל דושמן לחן: חנינא קרצבסקי

פה בארץ חמדת אבות
תתגשמה כל התקוות
פה נחיה ופה ניצור,
חיי זוהר חיי דרוך.
פה תהא השכינה שורה
פה תפרח גם שפת התורה.
נירו ניר ניר ניר
שירו שיר שיר שיר
גילו גיל גיל גיל
כבר הנצו ניצנים.
נירו ניר ניר ניר
שירו שיר שיר שיר
גילו גיל גיל גיל

